

Nové objevy v krasovém území Na Pomezí

Petr Kubalák, Rostislav Morávek

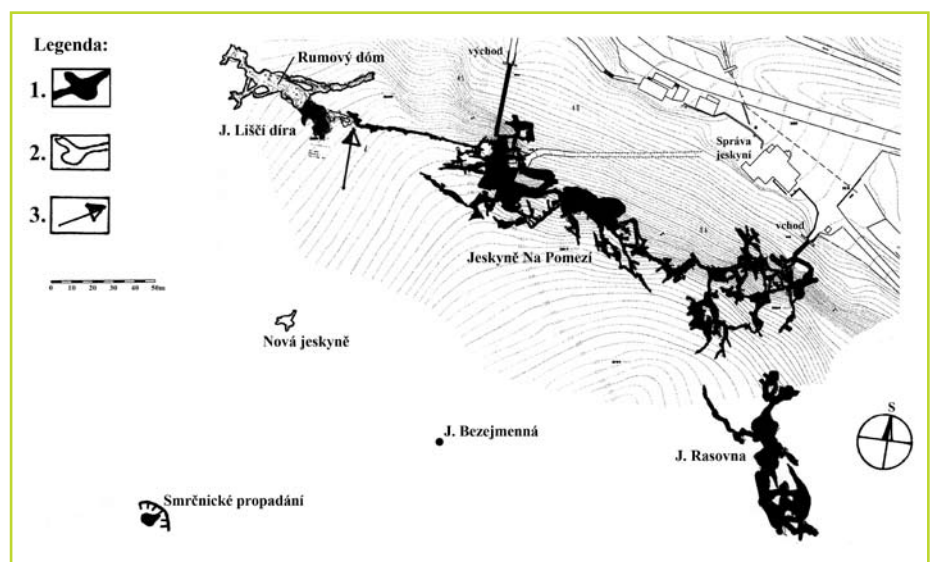
V roce 2010 si Jeskyně Na Pomezí připomněly šedesáté výročí zpřístupnění (1950), které zařadilo zdejší krasové území k nejvýznamnějším a turisty nejnavštěvovanějším místům v České republice. S ohledem na zajištění ochrany této z přírodovědeckého hlediska mimořádně cenné lokality a programu péče byly usnesením rady Severomoravského KNV Ostrava v roce 1965 vyhlášeny chráněným přírodním výtvozem a v roce 1992 převedeny do kategorie národní přírodní památka (NPP Na Pomezí).

Když v polovině 80. let 20. století končila na území krasu Na Pomezí čtvrtá etapa revize a průzkumu jeskyní, prováděná speleologickou skupinou Vlastivědného muzea v Olomouci, zdálo se, že zde již pravděpodobně nebudou nové úseky jeskyní objeveny. Potvrzovaly to i předchozí průzkumy z let 1948–1951, prováděné jeskyňáři Sokola Jeseník; 1955–1958, prováděné pracovní skupinou vedenou V. Panošem; 1966–1979, prováděné jeskyňáři z Vlastivědného muzea v Olomouci v čele s O. Pleichingerem a posléze R. Morávkem. Posledně jmenovaná skupina provedla průzkum do té doby neprozkoumaných částí systému Jeskyní Na Pomezí, dokumentaci těžbou odkrytých a později těžbou zničených jeskyní v novém lomu otevřeném nad Havrankovým lomem a otevřela ponor Smrčnického propadání včetně vyklizení sedimentů do hloubky více než 20 m (při povodních v roce 1977 se otevřený úsek znovu zaplnil spláchnutým materiálem). Výsledky průzkumu společně se závěry z let 1977–1986 nenasvědčovaly, že by kras Na Pomezí mohl ještě ukrývat nějaká podzemní tajemství. A tak když oba autoři článku leželi na podzim roku 1986 na tehdejší dně Jeskyně Liščí díra a před nimi byla hlínou utěsněná a blokovou sutí uzavřená jeskynní prostory, říkali si: „Tudy cesta nevede...“ Jak se však ukázalo, až příliš brzy se vzdali naděje na úspěch. Možná měli víc dát na rady doc. Panoše, který je přesvědčoval, aby pokračovali hlavně ve vyklizení sedimentů v mísovitých prohlubních, protože na terase s tolika závrtů a dílčími jeskyněmi je zcela určitě vytvořena na několika ponorech jedna velká jeskynní soustava oddělená

Stalaktity vytvořené na hraně stropu Rumového domu Jeskyně Liščí díra v krasu Na Pomezí

Foto R. Morávek

Půdorysný plán vzájemného prostorového vztahu jeskyní krasového území v NPP Pomezí v Rychlebských horách

Legenda:

1. Objevy jeskynních prostor v období let 1935–1937 a 1949–1989
2. Nové objevy po roce 1990
3. Šipka ukazuje místo propojení nových objevů z Jeskyně Liščí díra do prostor Jeskyní Na Pomezí

Zpracoval R. Morávek, 2009

Tento pohled se odkryl speleologům v roce 2008 při objevu rozsáhlé prostory s bohatou výzdobou Rumového domu v Jeskyni Liščí díra.

Foto D. Janák

skalními kulisami, neprůleznými zkrasovělými puklinami a trativody.

Musela přijít generace nových speleologů, která začala znovu prozkoumávat stará speleologická pracoviště. Noví pracovníci provozu Správy Jeskyní Na Pomezí a především členové ZO ČSS 7-04 SEVER Jeseník pod vedením D. Janáka st. začali s rozsáhlou inventarizací a průzkumem v celém sev. a sv. závěru regionální jednotky krasu skupiny Branné, a to jak v území Na Pomezí, tak v extravilánu obce Vápenná ve Slezsku. Intenzivní práce přinesla brzy výsledky – překvapivé, pozoruhodné objevy.

Ale vraťme se ještě do začátku 90. let. Tehdy oba autoři prolézali a ověřovali některé nezpřístupněné části Jeskyní Na Pomezí, především labyrint za Chodbou Římských lázní a návštěvníkům poněkud skryté horní části vysokých puklinových chodeb sv. části jeskyně, vedení snahou nalézt nové prostory z těchto dosud ne zcela prozkoumaných úseků. V zimě 1999 začali pracovníci správy M. Kubalák ml. a P. Vlazlo prolézat, prozkoumávat nezpřístupněné části tohoto komplikovaného jeskynního systému vysokých puklinových chodeb, menších jeskynních domů, členitých a perforovaných vápencových kulís, změti balvanitých sutí, vytvořených rozru-

šením horninového podkladu promrzáním v období starších čtvrtohor a především pořizovat jejich fotodokumentaci. Na nejméně očekávaném místě, mezi zřícenými bloky v prostoru mezi Vodním domem v podloží a Dómem U Kazatelny v nadloží, objevili průlez vedoucí do chodby s menšími síněmi a velmi bohatou a pestrou krápníkovou výzdobou. Její celková délka je asi 40 m. S ohledem na komplikovaný přístup provedli pouze fotodokumentaci a úsek prozatím nebyl zmapován a připojen k mapové dokumentaci Jeskyní Na Pomezí.

Od začátku 90. let v celém území Rychlebských hor a Žulovské pahorkatiny pracuje skupina ZO ČSS 7-04 SEVER Jeseník, která se soustředila na prostor obce Vápenná – lokalitu Lesní čtvrť, protékanou Ztraceným potokem, a na areál lomů na Z a JZ od této obce. V oblasti Na Pomezí nejdříve prováděla revizi a mapovací práce v Jeskyni Rasovna a v přílehlých menších jeskyních, poté se koncem 90. let a po roce 2000 zaměřila na jeskyně a povrchové krasové jevy v blízkosti Jeskyní Na Pomezí na plošině nad nimi a v nejbližším okolí. Hned první „nápadné“ místo, situované přibližně uprostřed spojnice mezi Liščí dírou a Smrčnickým propadáním (viz obr. Půdorysný plán vzájemného prostorového vztahu

jednotlivých Jeskyní Na Pomezí) v mělkém mísovitém závrtu, přineslo pozoruhodný objev. Po vyklizení materiálu do hloubky 4 m se otevřela úzká dutina, z níž po rozšíření a zajištění vstupní části jeskyňáři pronikli do hloubky 12 m. Jedná se o jeden z řady dosud známých ponorů, které se podílely na vytváření souvislé soustavy jeskyní na této krasové plošině. Z úrovně prvního stupně pak další pokračování propastovitě jeskyně tvoří zvonovitě se rozšiřující prostory až do šířky 5 m a dosahující hloubky 20 m, kde se postupně zužuje do neprůlezná spáry. Jeskyně se sklání pod úhlem 60° k VSV a ze Z je tvořena kompaktní skalní stěnou se sintrovými náteky bílé a hnědé barvy. Protilehlé stěny jsou tvořeny kongelifrací narušenými, do sebe vklíněnými skalními bloky a balvany. V nejspodnější části jeskyně se nalézá bohatá a velmi pěkná krápníková výzdoba a sintrové náteky. K nejzajímavějším útvarům patří brčka, dosahující délky až 40 cm, která jsou jedna z nejdelších v jeskyních krasu skupiny Branné. Prozatím známá délka jeskyně je 30 m, hloubka 21 m. V současném známém rozsahu byla prozkoumána a zmapována v letech 2000–2001.

Po tomto objevu se speleologická skupina zaměřila v roce 2007 na jeskyni Liščí díra, která se nalézá cca 100 m na JZ od východu ze zpřístupněných Jeskyní Na Pomezí nad hranou skalního srázu, ve dně mělkého mísovitého závrtu na kryoplanáční terase. Jeskyně byla nesčetněkrát prolézána a zkoumána při všech předchozích etapách speleologických průzkumů, podrobně pak byla studována a popsána v roce 1960 V. Panošem. V té době byla známá do hloubky 23 m. Již tehdy doc. Panoš uváděl, že na dně jeskyně v neprůlezném uzávěru tvořeném mezery mezi volnými bloky „...vchází do jeskyně poměrně silný, studený proud vzduchu“. Možná právě tento „studený dech“ znovu motivoval členy ZO ČSS SEVER, aby na jaře 2007 zahájili nové průzkumné práce. V lednu 2008 se pracovní skupině podařilo úzkými průlezy mezi vklíněnými vápencovými bloky proniknout do rozlehlého jeskynního domu. Objev je unikátní nejen svými rozměry, ale především významem: Jeskyně má zcela zachovalý původní charakter, bohatou a pestrou sintrovou výplň. V současnosti její délka dosahuje již 432 m a denivelace je 37 m. Je více než pravděpodobné, že rozsah Liščí díry nebyl ani zdaleka prozkoumán a dokončen.

Jeskyně Liščí díra vznikala korozně-erozní činností svahových vod přítékajících dnes pohřbeným korytem od kóty Smrčnicku (799 m n. m.). Na některých stěnách jeskyně a v rourovitých chodbách v nově objevených částech je velmi dobře viditelná erozní modelace. Erozí a korozí vytvořená jeskyně byla dále formována postupným řícením stěn a stropu, následným vyplavováním hlinitých sedimentů a vklesáváním balvanité suti. Právě nově

objevené prostory, navazující na starší úsek, odkryly mnoho nových poznatků a zároveň přispěly k potvrzení krasového vývoje území, tak jak jej interpretuje PANOŠ (1960). Území prodělalo velmi složitý vývoj jak v periglaciálním, tak humidním klimatu, kdy byl v krasovém cyklu za zvlášť příznivých tektonických, litologických a geomorfologických podmínek vytvořen zvláštní ráz krasových jevů v tělese mimořádně čistých krystalických vápenců poštěněných kongelifrací.

Objevená rozsáhlá jeskynní prostora, která navazuje v pokračování do hloubky k původní prostora propastovité Jeskyně Liščí díra, byla nazvána Rumový dóm a svými rozměry 40 × 20 × 15 m se stala největší prostorou ze všech jeskyní krasu Na Pomezí a krasu Východních Sudet (do tohoto objevu byla za největší podzemní jeskynní prostora v oblasti považována Jeskyně Velký dóm ve Vápenné s rozměry 24 × 14 × 10 m). Dno Rumového dómu je až do nejspodnější části pokryté balvanitou a drobnou sutí mramorů. Prostoru na první pohled dominantně zdobí několik velkých stalagmitů homolovitého a sloupovitého tvaru a především pak v centrální části dómu vytvořený, 7 m vysoký stalagnát. Na stropu dómu jsou vytvořena brčka a stalaktity, místy vyrůstající z velkých sintrových záclon. Velmi pěkná a instruktivní skupina stalaktitů značných rozměrů je vytvořena na tektonické hraně v protilehlé síni na opačné sz. straně dómu. Z hlavní prostora Rumového dómu vede několik odboček jeskynních chodeb. Levé odbočky směrem na JZ nazvané Tunely, jsou tvořeny rourovitými chodbami, vzniklými intenzivní erozí protékajících vod, místy pokryté sintrovými náteky, v jejichž závěru je velmi pěkné sintrové jezírko. Pravé odbočky směrem na V dostaly název Rumové komnaty. Vývoj těchto dvou větví chodeb je pozoruhodný a každá z nich má zcela odlišnou nejen genezi, ale i charakter a bohatost krápníkové výzdoby. Zatímco v chodbách zvaných Tunely, které sloužily jako přivaděče vody, jsou dobře zřetelné znaky eroze a krápníková výzdoba je poměrně chudá a nevýrazná, puklinové chodby Rumových komnat byly modelovány především korozí. Jsou tvořeny

Dvojčata čirých a dokonalých brček, délka 40 cm; nová jeskyně objevená v krasu Na Pomezí. Foto D. Janák

kolmými úzkými zkrasovělými puklinami, až 12 m vysokými a dlouhými asi 20 m, místy s bohatou výzdobou s pozoruhodnými relikty sintrových kůr, které dokládají jejich postupný vývoj spojený s usazováním a vyplavováním sedimentů. Tento úsek pak přechází do Krásné chodby s množstvím stalagnátů a periodických sintrových jezírek s jeskynními perlami, které jsou pro Jeskyně Na Pomezí typickou formou sintrových anomálií.

K zásadnímu speleologickému počínání došlo v lednu 2009, kdy se jeskyňářům skupiny SEVER V. Hegerovi a L. Abtovi podařilo po vyklizení suti a sedimentů propojit prostora Jeskyně Liščí díry s vodními chodbami, které směřují k vyvěračkám od Kurtova dómu ze zpřístupněných částí Jeskyně Na Pomezí, a dokončit tak speleologickou cestou přírodní spojení obou jeskyní. Aby nebylo možné nekontrolovaně vstupovat z jedné do druhé jeskyně, byla v listopadu 2009 v propojení usazena mříž. Oba nové

objevy v prostora Liščí díry jsou zcela mimořádné a mají velký význam pro další poznání vývoje soustavy jeskyní v tomto krasovém území. Kromě zachovalých jeskynních úseků s bohatými a instruktivními speleotémami v typickém vývoji, charakteristickými pro jeskynní systém Na Pomezí, je Jeskyně Liščí díra zároveň významným zimovištěm netopýrů: Již při prvním sčítání po objevu zde bylo zjištěno přes 950 jedinců. Podle rozsahu a rozložení všech těchto nových objevů lze usuzovat, že rozsah jeskynní soustavy je větší, než se předpokládalo na základě geomorfologických studií a speleologického průzkumu V. Panoše. Pokud budou speleologické práce v tomto území probíhat s takovým cílevědomým úsilím a vytrvalostí jako dosud, lze očekávat řadu překvapivých výsledků, které by mohlo přinést plánované znovuotevření již dříve zkoumaného a nedokončeného speleologického pracoviště v ponoru Smrčnického propadání. Terénní a s nimi související výkopové a vyklízeč práce jsou zde však složité, protože území má nejvyšší stupeň ochrany v rámci kategorie národní přírodní památka (NPP Na Pomezí). Je proto nutné dodržovat stanovený režim a veškeré případné průzkumné práce na povrchu i v podzemí projednat a koordinovat s příslušnými orgány státní ochrany přírody a zároveň je konzultovat se Správou jeskyní ČR.

*P. Kubalák pracuje na Správě jeskyní ČR jako vedoucí Jeskyní Na Pomezí
R. Morávek ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako geolog*

LITERATURA

ABT L. (2009): Nový objev v Jesenickém krasu. *Speleoforum* 2009, 28: 39-42. ČSS Praha.
– HROMAS J. et al. (2009): Edice Chráněná území ČR, díl XIV, Jeskyně ČR. AOPK ČR, Praha a EkoCentrum Brno.
– PANOŠ V. (1960): Příspěvek k poznání geomorfologie krasové oblasti Na Pomezí v Rychlebských horách. *Sb. VÚO Olomouc, odd. A Přírod. vědy, IV/1959*, s: 33-88. Olomouc.

SUMMARY

Kubalák P. & Morávek R.: New Discoveries in the Na Pomezí Karst

The Na Pomezí karst is situated on the Rychlebské hory Mts. southern edge, 7 km west of the town of Jeseník (northern Moravia). It was formed in white crystalline limestones and is supposed to be of the Devonian age. Although small caves had been known there in the 1930s, a detailed survey was carried out after the World War II, resulting in unusual discoveries. After extensive surveying in 1948–1950, a short length of the visitor trail was made accessible for tourists in the Na Pomezí Caves in May 1950. In 1954–1955, surveying activities were accomplished by modification and extension of the visitor trail, having

reached the current extent. In 1966–1971, 1976–1985 respectively, more speleological surveys and inventories were implemented. After establishing the Czech Speleological Society, the 7-04 SEVER Jeseník speleological group (caving club) members began to carry out an extensive revision of surveys, inventories and other speleological activities. In 2002–2008, they made some remarkable speleological discoveries. The most important ones include discovering the abyss-like New Cave and particularly a continuation of the Liščí díra/Fox Hole Cave, the latter harbouring a huge dome with well-preserved, diversified and rich karst decorations. At present, the cave reaches in total 432 meters in length. Through narrow corridors, the Liščí díra/Fox Hole Cave was successfully connected with the Na Pomezí Cave system in 2009.